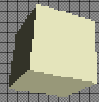

Přednáška 1

Úvod. Historie OS Unix. Architektura OS Unix. Interpret příkazů – SHELL. Zpracování příkazové řádky. Speciální znaky. Zkratky příkazů.

- **Informace a materiály k předmětu**

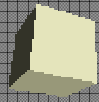
<http://edux.felk.cvut.cz>

- **Přednášky**

- Út 7:30-9:00 v T2:D3-209, Jan Trdlička, KN:E-324,
trdlicka@fel.cvut.cz
- Pá 7:30-9:00 v T2:D3-209, Jan Zajíc, KN:E-333,
zajic@fel.cvut.cz

- **Cvičení**

- Halové laboratoře T2:E1-7 a T2:E1-8 (Dejvice)
- OS Solaris 10 (sparc)

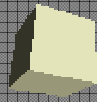
- **Testy během semestru**

- 3 x 15 min. test za 10 bodů (4., 6. a 8. cvičení)
- 1 x 60 min. test za 30 bodů (11. cvičení)
- Celkem lze získat 60 bodů.

- **Na zápočet je nutné minimum 30 bodů!**

- **Zkouškový test za 40 bodů (nutné správně odpovědět na základní otázky).**

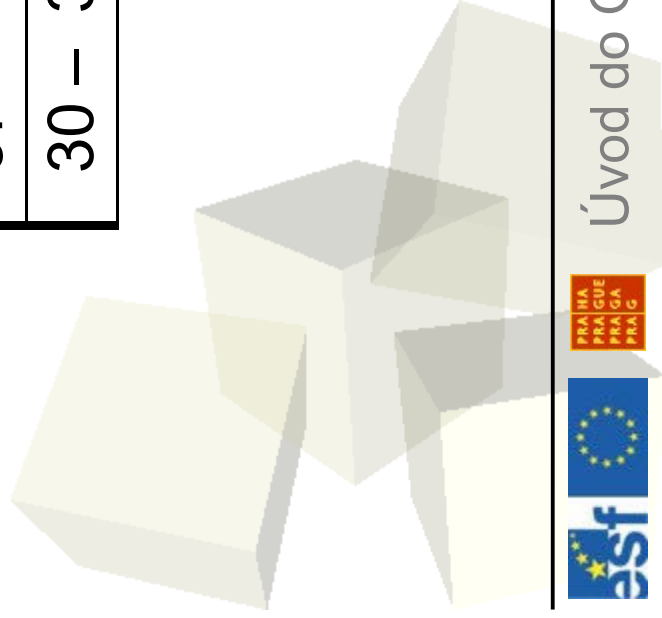

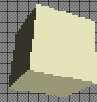

Hodnocení studentů II

- **Klasifikace**
 - pokud získáte v semestru ≥ 30 bodů, můžete získat známku bez zkouškového testu

55 – 60 bodů	A (výborně)
49 – 56 bodů	B (velmi dobře)
43 – 48 bodů	C (dobře)
37 – 42 bodů	D (uspokojivě)
30 – 36 bodů	E (dostatečně)

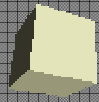

Hodnocení studentů III

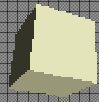
- **Klasifikace**
 - pokud chcete získat lepší známku, pak musíte absolvovat zkouškový test a získáte známku podle následující tabulky

90 – 100 bodů	A (výborně)
80 – 89 bodů	B (velmi dobře)
70 – 79 bodů	C (dobře)
60 – 69 bodů	D (uspokojivě)
50 – 59 bodů	E (dostatečně)
< 50 bodů	F (nedostatečně)

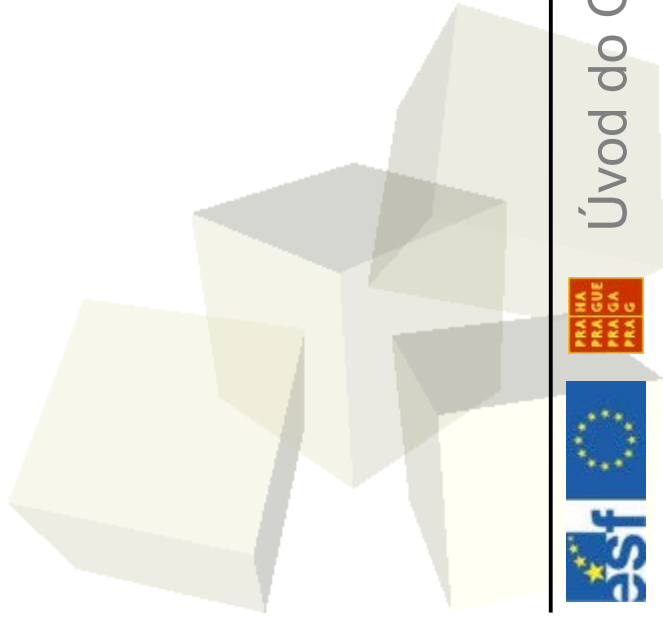
- **OS Unix**

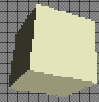
1. Historie. Architektura. Zpracování příkazové řádky.
2. Systém souborů. Nástroje pro práci se systémem souborů.
3. Filtry.
4. Regulární výrazy. Filtry grep, sed a awk.
5. Identita uživatelů, procesů a souborů. Přístupová práva.
6. Procesy a vlákna. Signály.
7. Proměnné. Návratový kód. Příkazy pro větvení výpočtu. Cykly. Parametry skriptu. Vstup a výstup.
8. Síťové rozhraní.
9. Grafické rozhraní. Secure shell.

- **MS Windows XP**

10. Historie. Architektura. Grafické a znakové rozhraní.
11. Systém souborů. Nástroje pro práci se systémem souborů.
12. Identita uživatelů, procesů a souborů. Přístupová práva.
13. Síťové rozhraní. Bezpečnost.

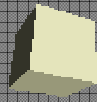

- **OS Unix**

- [1] Rozumíme Unixu, Jon Lasser, Computer Press, ISBN 80-7226-706-X, 2002.
- [2] <http://chemi.muni.cz/~n19n/vyuka/>
- [3] http://8help.osu.edu/wks/unix_course/
- [4] <http://www.abclinuxu.cz/>
- [5] Manuálové stránky Unixu.

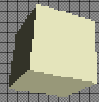
- **MS Windows XP**

- [1] Mistrovství v MS Windows XP, Ed Bott, Carl Siechert, Computer Press, ISBN 80-7226-693-4, 2002.
- [2] MS Windows Resource Kit Site: <http://www.microsoft.com>

Historie OS Unix

konec 60. let	AT&T vyvíjí MULTICS
1969	AT&T Bell Labs - začátek OS Unix
začátek 70.let	AT&T vývoj OS Unix
kolem 1975	University of California at Berkley - UNIX (BSD)
začátek 80. let	Komerční zájem o OS Unix, DARPA
konec 80.let	Návrh standardů (POSIX, XPG, SVID), SVR4 UNIX
1991	Linus B. Torvalds vytváří jádro OS Linux

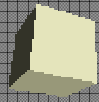

Některé distribuce OS Unix

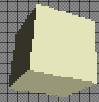
- **OS Linux**
 - Red Hat Enterprise Linux
 - Fedora Core
 - Mandriva Linux (Mandrake Linux)
 - Debian GNU/Linux
 - Ubuntu
 - Gentoo Linux

- **OS Solaris**

- Solaris 10
- Open Solaris

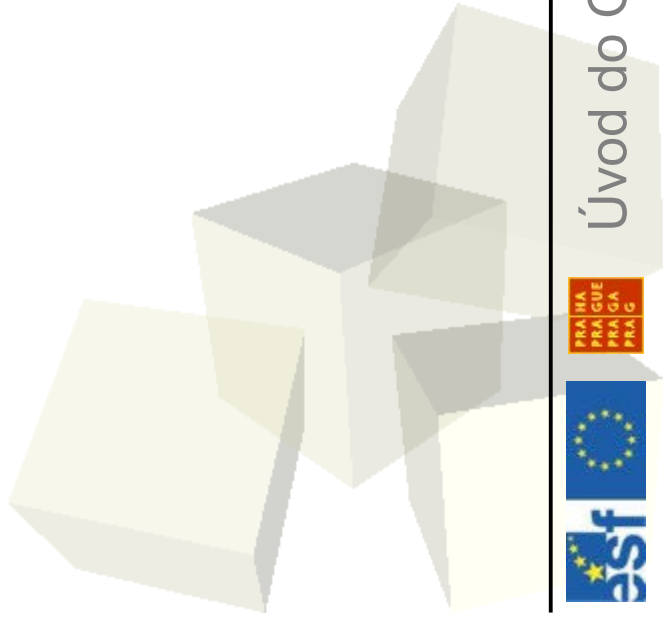

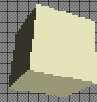
- Bootovatelné CD/DVD obsahující příslušnou distribuci OS.
- OS může být spuštěn bez nutnosti instalace na disk.
- Seznam OS nabízejících LiveCD viz. Wikipedia.
 - OS Linux (Ubuntu, Puppy Linux, Knoppix,...)
 - OS BSD (FreeSBIE, NetBSD,...)
 - OS Solaris (BeleniX,...)
 - OS Apple Macintosh (BootCD,...)

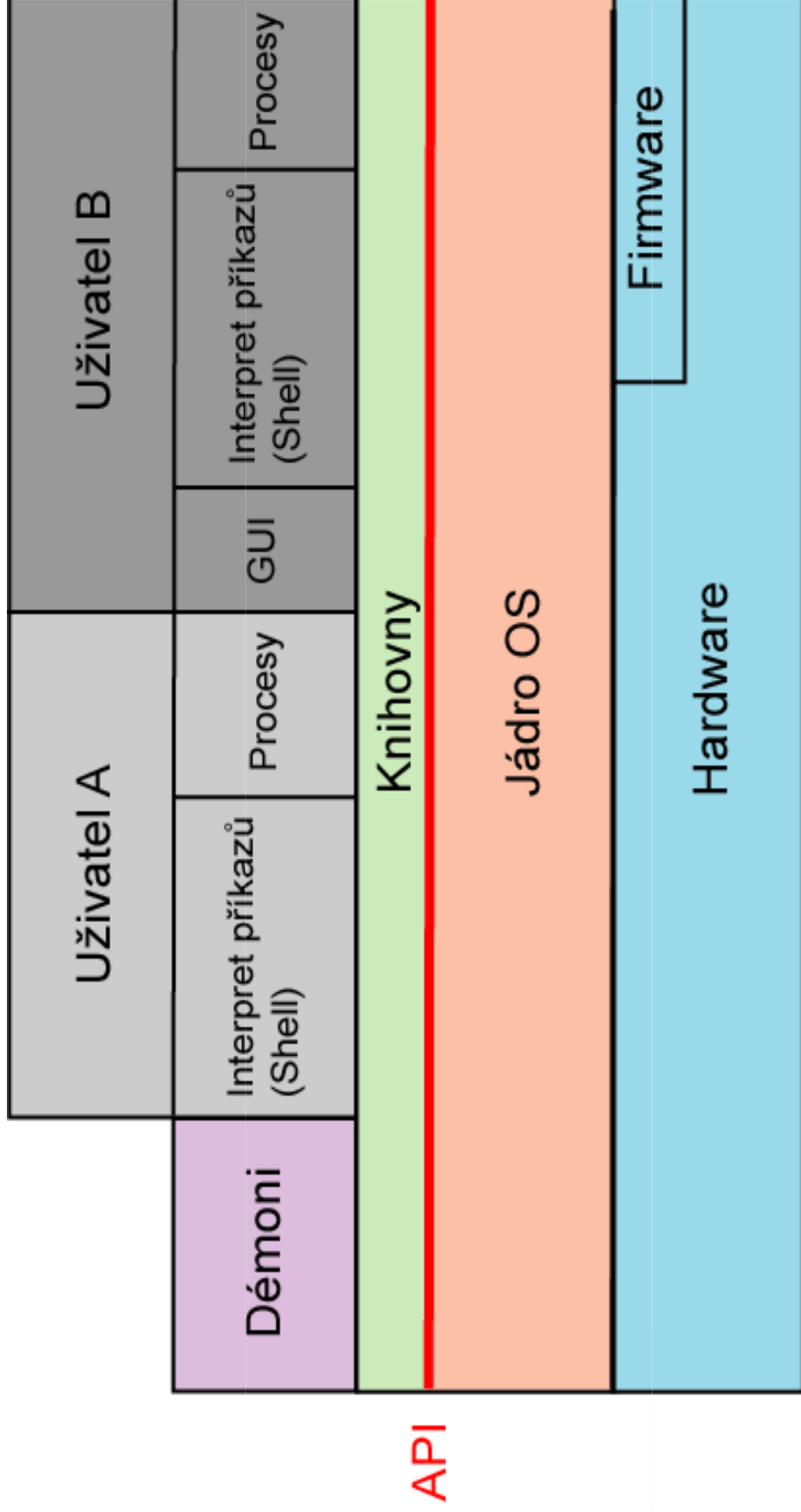
Jak se připravovat na cvičení

- Vzdálené připojení na školní servery přes SSH
- Live CD/DVD s OS Unix
- VMWare + OS Unix
- OS Unix (Linux, Solaris, ...)

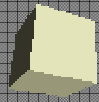

Architektura OS Unix

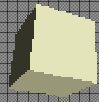
Doplnit části jádra, kernel a user mod,...

- **Víceúlohový (multitasking, time-sharing)**
 - běh více úloh (procesů) ve sdílení času
 - ochrana paměti, plánování procesů
- **Vícevláknový (multithreading)**
 - proces se může skládat z několika současně běžících úloh (vláken)
 - přechod od plánování procesů na plánování vláken (thread)
- **Víceuživatelský (multi-user)**
 - možnost současně práce více uživatelů
 - identifikace a vzájemná ochrana uživatelů

- **Podpora multiprocessorových systémů (SMP)**
 - použití vláken v jádře a jejich plánování na různých CPU

- **Unifikované prostředí**
 - přenositelnost mezi platformami (90% jádra v jazyce C)

- **Interaktivní přístup s možností vytváření dávek příkazů**
 - shell jako rozhraní uživatele a interpret řídicího jazyka
- **Přesměrování a řetězení vstupu a výstupu příkazů**
 - vše je soubor (i periferie, nyní i procesy)
- **Hierarchický systém souborů**
 - odpadá potřeba rezervovat místo pro vytvářené soubory
- **Podpora práce v síti**
 - nejprve komunikace mezi dvěma počítači (uucp, mail)
 - později protokoly TCP/IP, NFS, internet a další
- **Grafické prostředí**
 - virtuální grafický terminál X-Window
 - různá grafická uživatelská rozhraní (GUI) nad X (CDE, GNOME, KDE,...)

- Rozhraní mezi uživatelem a jádrem OS
- **Nastavení prostředí**
 - v interpretu můžeme definovat proměnné, které řídí chování vašeho unixového sezení

- **Interaktivní režim**

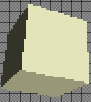
- analýza příkazové řádky (nalezení příkazu, substituce,...)
- spuštění příkazu (binárního programu nebo skriptu)

- **Dávkový režim**

- interpret provádí příkazy uložené ve skriptu (soubor)
- skript = příkazy Unixu + řídicí struktury (např. podmíněné příkazy, cykly, ...)

- **Skupina Bourne shellů**

Jméno	Program	Vlastnosti
Bourne shell	/bin/sh	základní
Korn shell	/bin/ksh	historie příkazů, editace příkazové řádky, práce s úlohami, přejmenování příkazů, syntaxe skriptů jako u sh + rozšíření
Bourne again shell	/bin/bash	podobné jako ksh, lepší uživatelské rozhraní, syntaxe skriptů jako u sh + rozšíření
POSIX shell	/bin/sh	drobné rozšíření oproti ksh

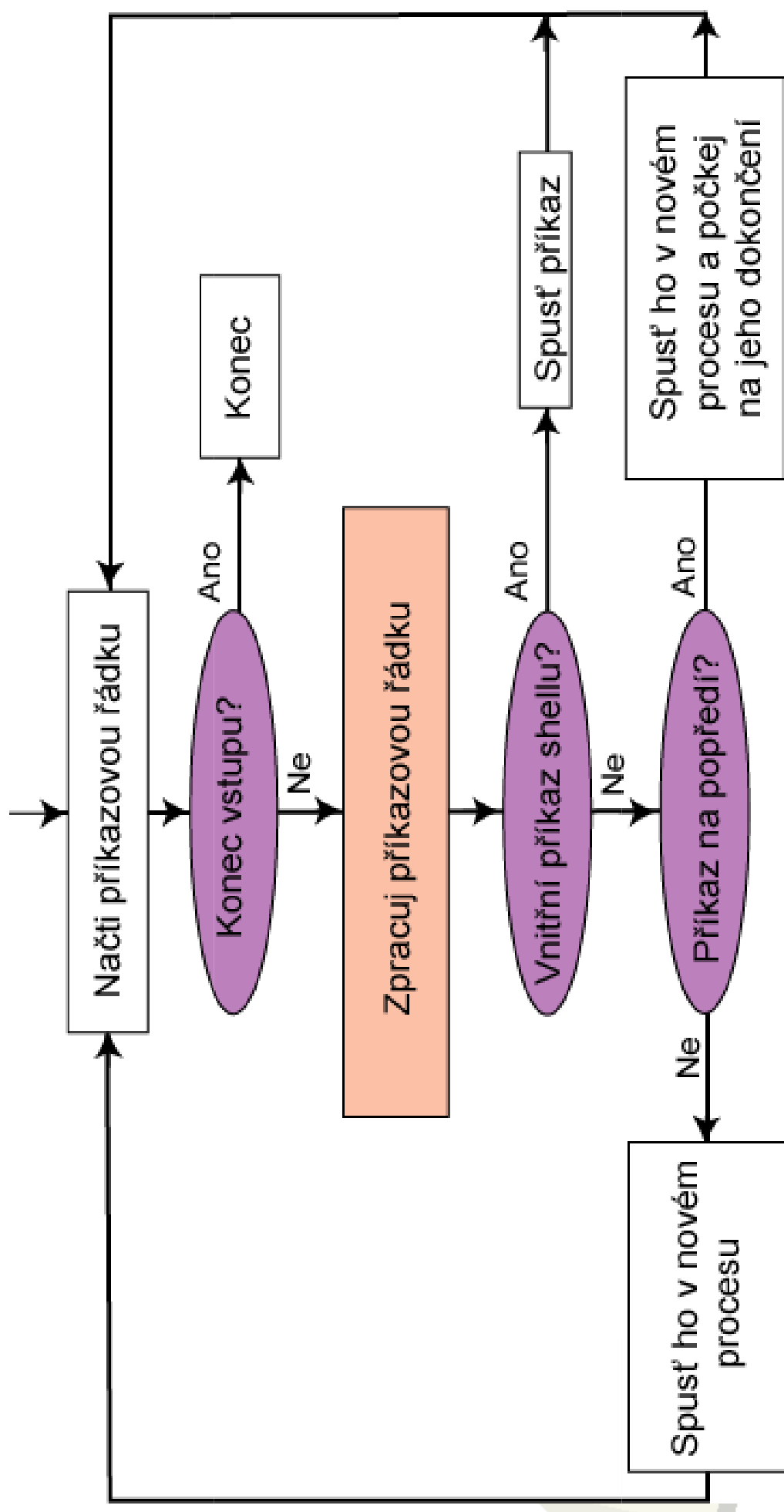

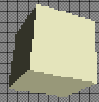
- **Skupina C shellů**

Jméno	Program	Vlastnosti
C shell	/bin /csh	uživatelské rozhraní podobné jako ksh, syntaxe skriptů podobná jazyku C
Toronto C shell	/bin/tcsh	podobné jako csh, lepší uživatelské rozhraní

- Podrobné informace o konkrétním interpretu lze najít v unixovém manuálu (např. **man bash**).
- V tomto předmětu se budeme věnovat skupině Bourne shellů.

Zpracování příkazu interpretem

Syntaxe příkazové řádky

- **Přiřazení hodnoty proměnné**

`<výzva> <jméno proměnné>=<hodnota>`

`<výzva>`

je vypsána interpretem před interaktivním čtením příkazu (nikoliv u dávky),
může být změněna nastavením proměnné PS1

`<jméno proměnné>`

jméno proměnné je identifikátor

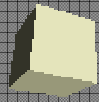
mezi jménem proměnné, znakem = a hodnotou nesmí být mezery

příkaz přiřadí příslušné proměnné danou hodnotu

`<hodnota>`

standardně textový řetězec

pokud obsahuje mezery, je třeba uzavřít do uvozovek

Syntaxe příkazové řádky

- **Formát jednoduchého příkazu**
`<výzva> <jméno příkazu> <argumenty>`

`<jméno příkazu>`

může být pouze jméno nebo cesta (relativní/absolutní) a jméno

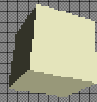
`<argumenty>`

obvykle nejprve přepínače (uvozené znakem -), pak jména souborů

přepínače obvykle jednoznakové

někdy se dají sdružovat, jindy se musí psát zvlášť

v programu dostupné přes proměnné \$1, \$2, ...

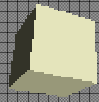

Zpracování příkazové řádky

1. Detekce znaků rušících speciální význam znaků

<code>\</code>	ruší speciální význam následujícího znaku
<code>' ... '</code>	všechny znaky uzavřené mezi apostrofy ztrácejí speciální význam (kromě apostrofu)
<code>" ... "</code>	mezi uvozovkami ztrácí speciální význam všechny znaky kromě: <code>\</code> ruší význam následujícího znaku <code>` příkaz `</code> náhrada příkazů <code>\$</code> náhrada obsahu proměnné

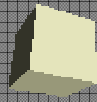
- Shell tyto znaky odstraní při interpretaci řádky.

Zpracování příkazové řádky

2. **Odstranění komentářů (#)**
3. **Postupné rozdělení příkazové řádky na jednoduché příkazy**

- jednoduchý příkaz (simple command) =
 - posloupnost přiřazení hodnot proměnným oddělených mezerami nebo tabulátory
 - jméno příkazu následované jednotlivými argumenty
- roura (pipeline) = posloupnost jednoho nebo více příkazů oddělených operátorem |
- seznam příkazů (list) = posloupnost jedné nebo více rour oddělených operátory ; && || a ukončených operátory ; & <newline>
- složený příkaz (compound command) =
(list) { list ; } ((výraz)) [[výraz]] for while until if case

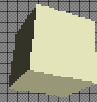
Zpracování příkazové řádky

- Každý příkaz vrací **návratový kód**
(0 = úspěšné provedení, 1,...,255 = chyba)

příkaz &	asynchronní provádění příkazu shell nečeká na jeho dokončení, příkaz se provádí „na pozadí“)
příkaz1 ; příkaz2	sekvenční provádění příkazů, nejdříve se provedou příkazy před a pak příkazy za středníkem
(příkaz1 ; příkaz2)	podshell, příkazy jsou spuštěny v nové instanci shellu

Zpracování příkazové řádky

příkaz1 příkaz2	<p>roura,</p> <p>příkazy se startují zleva a běží paralelně,</p> <p>standardní výstup předchozího je standardním vstupem následujícího příkazu,</p> <p>návratový kód roury je návratovým kódem posledního příkazu</p>
příkaz1 && příkaz2	<p>sekvenční provádění příkazů,</p> <p>příkaz „za“ se provede pouze tehdy, vrátí-li příkaz „před“ nulový návratový kód (skončí bez chyby)</p>
příkaz1 příkaz2	<p>sekvenční provádění příkazů,</p> <p>příkaz „za“ se provede pouze tehdy, vrátí-li příkaz „před“ nenulový návratový kód (skončí s chybou)</p>

Zpracování příkazové řádky

4. **Náhrada**

- aliasů (zkratok příkazů)
- znaku tilda (~)
- příkazů

` příkaz`	příkaz mezi opačnými apostrofy je proveden a nahrazen (včetně těchto apostrofů) svým std. výstupem
\$(příkaz)	to samé, pouze jiná syntaxe (mimo sh)

- aritmetických výrazů \$((výraz))
- parametrů a proměnných (\$1, \$HOME,...)

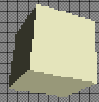
5. **Rozdělení na slova**

newline mezera TAB	oddělovače slov (lze změnit pomocí proměnné IFS)
--------------------	--

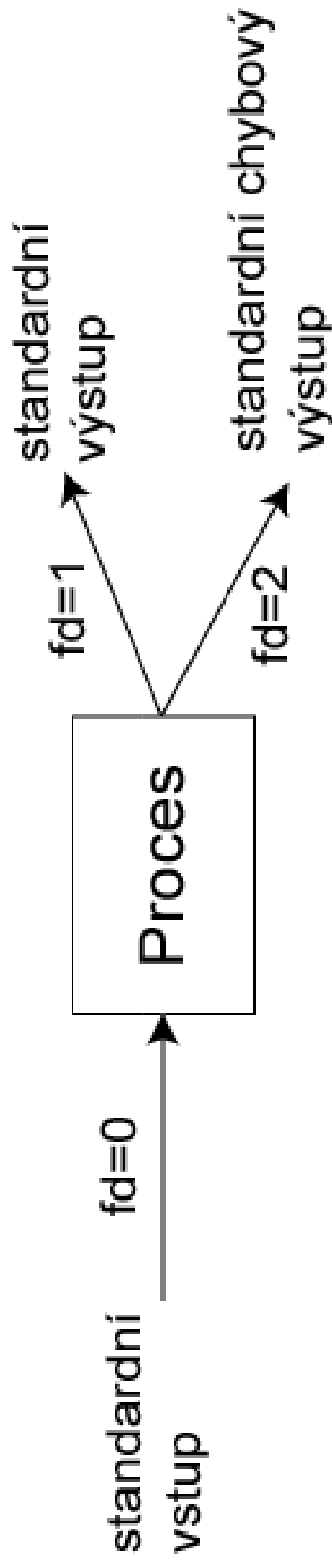
6. Náhrada jmen souborů

*	odpovídá libovolnému řetězci kromě tečky na začátku a / kdekoliv
?	odpovídá jednomu libovolnému znaku kromě tečky na začátku a / kdekoliv
[abc] [a-z]	odpovídá jednomu znaku z uvedených znaků resp. z uvedeného intervalu
[!abc] [!a-z]	odpovídá jednomu znaku mimo uvedených znaků
~	odpovídá domovskému adresáři (kromě sh)
~uživatel	odpovídá domovskému adresáři daného uživatele (kromě sh)

- Znaky . na začátku jména a / se musí explicitně uvádět.
- Pokud ničemu neodpovídá, pak text zůstává nezměněn.
- Nahrazování *, ? a [] lze potlačit příkazem **set -f** a opět povolit příkazem **set +f** (nedoporučuje se).

7. Přesměrování vstupu/výstupu

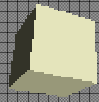
- Procesy přistupují k souborům pomocí tzv. deskriptorů souborů (0,1,2,...).
- Každý proces má při spuštění standardně otevřeny tyto deskriptory:
 - 0 – standardní vstup
 - 1 – standardní výstup
 - 2 – standardní chybový výstup
- Nový proces standardně dědí deskriptory souborů od svého rodiče.
- Pomocí speciálních znaků lze v shellu předefinovat jednotlivé deskriptory.

Zpracování příkazové řádky

příkaz < soubor	soubor bude otevřen a nastaven jako std. vstup příkazu
příkaz > soubor	soubor bude otevřen jako std. výstup z příkazu pokud soubor neexistuje, bude otevřen pokud existuje, bude přepsán (lze potlačit nastavením parametru noclobber v shellu – mimo sh)
příkaz >> soubor	soubor bude otevřen jako std. výstup z příkazu pokud soubor neexistuje, bude otevřen pokud existuje, bude výstup připojen na konec
příkaz << řetězec	shell čte vstup až do řádky začínající daným řetězcem (tzv. „here-document“) načtený text se stane std. vstupem příkazu

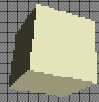
příkaz 2> soubor	soubor bude otevřen jako std. chybový výstup z příkazu pokud soubor neexistuje, bude otevřen pokud existuje, bude přepsán
příkaz >&n	std. výstup bude zapsán do souboru určeného deskriptorem n
příkaz $m>&n$	deskriptor n se přiřadí do deskriptoru m výstup příkazu do souboru určeného deskriptorem m se přesměruje do souboru určeného deskriptorem n
příkaz > soubor 2>&1	Std. výstup i std. chybový výstup bude zapsán do souboru.

- Při vícenásobném přesměrování se přesměrování vyhodnocují zleva doprava.

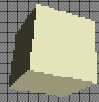

8. **Nastavení parametrů**
9. **Přiřazení hodnot proměnným nebo volání příkazů**

- **Hledání příkazu**
 - absolutní/relativní cesta k příkazu
 - funkce
 - vnitřní příkaz interpretu
 - pokud je příkaz zadán pouze jménem a není to funkce ani vnitřní příkaz, pak se hledá první výskyt spustitelného programu v adresářích definovaných v proměnné **PATH** zleva doprava

\$ JMENO=Honza

\$ echo \$JMENO

Honza

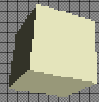
\$ jmeno="Petr Jitka Tomas"

\$ echo \$jmeno

Petr Jitka Tomas

\$ A=xxx

\$ export A

Příklady

```
$ ls
```

```
$ ls -lia
```

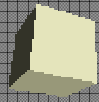
```
$ ls -lia /etc
```

```
$ ls -i *
```

```
$ rm -i *
```

```
$ cut -d: -f1 /etc/passwd
```

```
$ find /etc -type f -name K[0-1][0-1]*
```



```
$ echo *
```

```
f1 f2 f3 f31 f32 f33 f34 f35
```

```
$ echo \*
```

```
*
```

```
$ echo '*' '*'
```

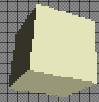
```
*
```

```
$ echo "Adresar $PWD obsahuje `ls|wc -l` souboru"
```

```
Adresar /home/k336/trdlicka obsahuje 8 souboru
```

```
$ echo "Hodnota \${HOME} je ${HOME}"
```

```
Hodnota ${HOME} je /home/k336/trdlicka
```


Příklady

\$ echo *

a1 b c f1 f2 f3 f31 f32 f33 f34 f35

\$ echo f*

f1 f2 f3 f31 f32 f33 f34 f35

\$ echo f?

f1 f2 f3

\$ echo [abc]*

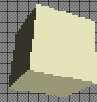
a1 b c

\$ echo [!a]*

b c f1 f2 f3 f31 f32 f33 f34 f35

\$ echo e*

e*


```
$ date > v.txt
```

```
$ finger >> v.txt
```

```
$ cat v.txt
```

```
Sat Sep 30 17:23:11 MEST 2006
```

Login	Name	TTY	Idle	When	Where
skvorj	Jiri Skvor	pts/2	3:30	Sat 13:46	skvor.felk.cvut.cz
trdlicka	Jan Trdlicka	pts/19		Sat 16:56	r5bx111.net.upc.cz

```
$ find / 1> v.txt 2> /dev/null &
```

```
$ find / 1> v.txt 2>&1 &
```

```
$ mail honza < zprava
```

```
$ cat > s.txt << KONEC  
> Dobry den.  
> Jak se mate?  
> Ja dobre. KONEC  
> KONEC
```

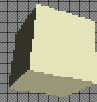
```
$ cat s.txt
```

Dobry den.

Jak se mate?

Ja dobre. KONEC

```
$ ls > /dev/null 2>&1
```



```
$ find / 1> v.txt 2> /dev/null &
```

```
$ date ; sleep 2 ; date
```

```
Sat Sep 30 17:45:54 MEST 2006
```

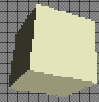
```
Sat Sep 30 17:45:56 MEST 2006
```

```
$ finger | tail +2 | wc -l
```

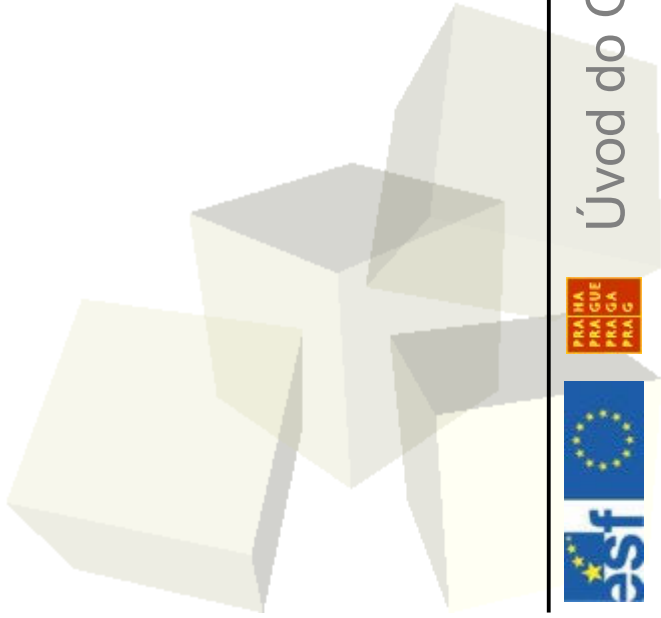
7

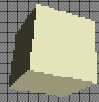
```
$grep XYZ f.txt && lp f.txt
```

```
$grep XYZ f.txt || echo "XYZ nenalezeno"
```



```
$ cd; pwd; (cd /etc; pwd) ; pwd  
/home/k336/trdlicka  
/etc  
/home/k336/trdlicka
```

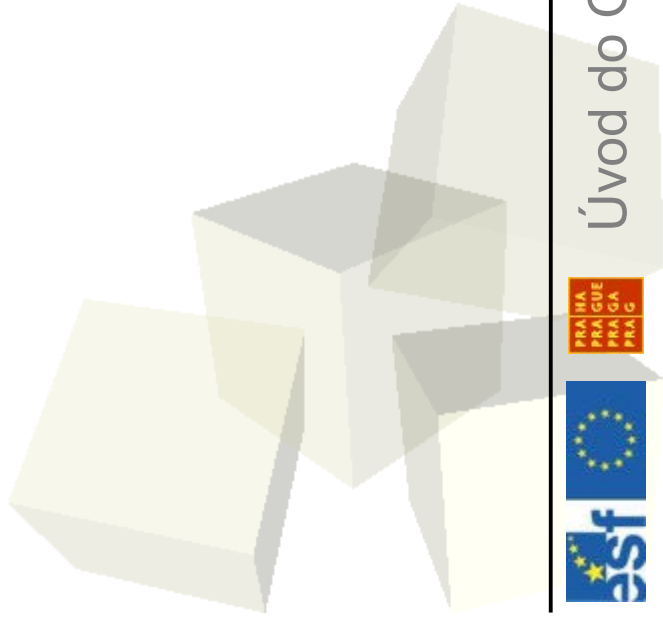

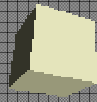

Náhrada příkazů

- Příklady

```
$ A=`pwd`; echo $A ; cd `echo /etc`; pwd ; cd $A ; pwd  
/home/k336/trdlicka/tmp/uos  
/etc  
/home/k336/trdlicka/tmp/uos
```


\$proměnná

dosadí se obsah proměnné

- Příklady proměnných

\$HOME

domovský adresář

\$PWD

aktuální adresář

\$PS1

definice promptu

\$0

jméno příkazu

\$1,..\$9

poziční parametr

\$#

počet pozičních parametrů na příkazové řádce

\$\$

identifikační číslo procesu (PID) dané instance shellu

\$?

návratový kód právě ukončeného procesu